

STABAT MATER, OP. 46

Dohnányi felnőttkori művei közt két, szorosabb értelemben vett egyházi mű szerepel: a *(Szegedi) Mise* és a *Stabat mater*. Előbbi a szegedi dóm felszentelésére kiírt pályázatra készült – és nyerte el a fődíjat –, utóbbi pedig egy tisztos honoráriummal járó megrendelésre. 1952-ben, amikor Dohnányi néhány éve már az Egyesült Államokban élt, George Bragg, a Denton Civic Boy Choir (Denton Városi Fiúkórus) vezető karnagya kereste meg őt azzal, hogy nagyszabású kórusművet komponáljon számukra. A napjainkban is működő együttest maga Bragg alapította elsőéves egyetemistaként a felkérés előtt néhány évvel, fiúkórusok egyesült államokbeli reneszánszának idején. A karnagy – mint utóbb elmondta – azért Dohnányit akarta megnyerni ügyüknek, mert meglátása szerint a fiúkórus a kamarazenei apparátushoz hasonlít leginkább, a magyar emigráns komponista pedig, aki ráadásul mindig jól befogadható, „dallamos” zenét komponál, éppen ebben a műfajban írta legszebb műveit. A zeneszerző habozás nélkül elfogadta a felkérést, ami egyáltalán nem magától értetődő, hiszen számos más, akár nagyobb tiszteletdíjat ígérő megbízatást elutasított az idő tájt. Az amerikai periódus, s talán az egész életmű egyik legvarázslatosabb kompozíciójának bemutatóját Dohnányi más elfoglaltsága egy kedves ismerős, Dániel Ernő vezényelte 1956. január 16-án, a texasi Wichita Fallsban.

A *Stabat mater* eredetileg kettős fiúkarra, három női szólistára és zenekarra készült, de már a bemutatón is női kar énekelte az egyik kórust, amely hangzással a szerző az előadáson készült felvétel alapján nagyon elégedett volt. A mű végigkomponált – a szerző a következőképpen összegezte műve szerkezetét: *A–B–A–B–C–A–B*. Mint azt Dohnányi képlete sejteti, a világos tagolása ellenére is folyamatos szövésű kompozíció különféle hangszeres formák körvonalait mutatja; a szonáta-, a rondó, és a (kettős) variáció formai jegyeit egyaránt nyomon követhetjük benne. A szerző hangszeres műveihez köti ezen fölül számos más eleme, például a fejlesztő variációs gondolkodásmód jelenléte. Ennek megfelelően a közel húszperces kompozíció szinte minden motívuma kapcsolatban áll a komor, f-moll zenekari bevezetővel, mely maga is alighanem tudatos utalás Pergolesi híres *Stabat mater*-letétjének kezdetére. A mű három fő anyagát a „Stabat mater”-versszakot intonáló, édesen fájdalmas f-moll melódia (Dohnányi jelölésében: „A”), egy indulatosan felcsapó, zaklatott, a-moll anyag az „O quam tristis”-szavakra („B”), és egy álomszerű, Gesz-dúr középrész alkotja,

ez utóbbi a „Sancta mater” strófával kezdődik („C”). A valószínűleg gyengéd „Sancta mater”-triót, mely simulékony modulációi során a cesz-moll poklától a diadalmos C-dúrig járja be a különféle hangnemeket, az első két anyag variált visszatérése követi f-mollban („Virgo virginum”, illetve „Eia Mater”). Más szerzők *Stabat mater*-letételeivel összehasonlítva tűnik fel, hogy Dohnányi olvasata nem mindig a szöveg kézenfekvő elemeire helyezi a hangsúlyt, ennek következtében a gyászos szekvencia nála valamiféle egészen sajátos: szenvedélyes, érzelmes, gyönyörködtető, sőt sokszor életigenlő interpretációt nyer. Jellemző nála az is, hogy a szövegfestő zenei képek a szigorú hangszeres formába szorosan illeszkedve jelennek meg, ami szintén különös feszültséget ad a kompozíciónak. A kóda szólistákkal erősített F-dúr kánondallama szinte naivan derűs hangvételben kerekíti le a művet – ez, mint a mű összes többi témája a zenekari bevezető egy variánsa.